

Oorkonden en Mededelingen

EEN BIECHTSTOEL VAN RYCQUAERT BROUCKMAN (1663) EN ANDER MOBILAIR IN DE ST.-PIETERSBANDENKERK TE OOSTKAMP ¹

De meester schrijnwerker Rycquaert Brouckman ² was tijdens het derde kwart van de XVII^e eeuw lang geen onbekende in de pastorïen van het Brugse Vrije. Uit zijn atelier zijn o.m. herkomstig de preekstoel van Damme (1675), één biechtstoel te Stalhille en twee te Klemskerke (1643 en 1652), wellicht de communiebank van Snellegem (1653)... R. Brouckman moet de Brugse kerken en deze van het omliggende met heel wat mobiliair hebben bekleed, wanneer wij vernemen dat hij alleen te Oostkamp, tussen 1656 en 1664 een preekstoel, twee biechtstoelen en lambrizeringen, het hoogaltaar en een kerkdeur heeft geleverd (Doc. 2, 3, 5, 6, 8, 9 en 10) ³.

Het hoogaltaar werd door een Augustijner broeder, met name Fulgentius Lange ontworpen (Doc. 4 en 7). R. Brouckman heeft het in 1658 vervaardigd (Doc. 6). Voor dit altaar leverde Jan Maes het schilderij dat in de volgende

¹ Met erkentelijkheid gedenken wij hier de vriendelijke tegemoetkoming van Z. E. Heer J. VERGRACHT, pastoor van de S.-Pietersbandenkerk, die ons alle faciliteiten verleende om kennis te nemen van de hier gepubliceerde documenten.

— M. ENGLISH gaf reeds een aantal nuttige gegevens uit betreffende de hier besproken kunstwerken in: *La Patrie*, weekblad, Brugge, 1933, nrs. 30, 31, 32: *En marge du calendrier. Saint Pierre aux Liens*.

² Rycquaert Brouckman spelt zelf zijn naam op deze wijze, zie Doc. 9.

³ Voor de preekstoel wordt, in 1655-56, 39 pond groot aan Petyt Brouckman betaald (Doc. 2), terwijl het ontvangstbewijs van de volle betaling d.i. 58 pond groot, door Rycquaert Brouckman is onderkend (Doc. 3).

bijdrage onze aandacht zal opeisen. Er werd, voor dit rijk mobilair, globaal zowat 200 pond uitgegeven, daargelaten een communiebank van c. 15 pond, door Jacques Hoornaert (1651-52), een nieuw oksaal door dezelfde met een tweede-handse orgel, voor samen ongeveer 80 pond (1665-66), evenmin medegerekend het schilderij van Jan Maes⁴. Er rest ons van dit alles, heden ten dage, één gehavende biechtstoel en het verweerde doek van Jan Maes.

De communiebank van J. Hoornaert, was in 1716-17 „te cort ende te cleene” geworden, zodat de parochianen de H. Speciën „niet wel en conden met behoorelyck respect aenveerden”⁵. De nieuwe communiebank van Michiel Clauwaert (1716-17) die nog bewaard is, werd in 1865 door J. van Nieuwenhuysse verlengd⁶. Het overige, twee of drie altaren, één preekstoel, de lambrizeringen en heel wat kleinmobilair bracht men geestdriftig ten offer aan het neo-gothisch romantisme van de XIX^e eeuw.

Het altaar van Brouckman kon men in 1890 met de instemming van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, vervreemden⁷. Dit gebeurde op het ogenblik dat reeds de veelkleurige marmeren en de albasten elementen van een ander altaar nl. het portiekaltaar (1651-1656) van het O. L. Vrouwkoor, tot brokstukken werden geslagen om in de fundamenten van de nieuwe sacristie te worden verwerkt⁸.

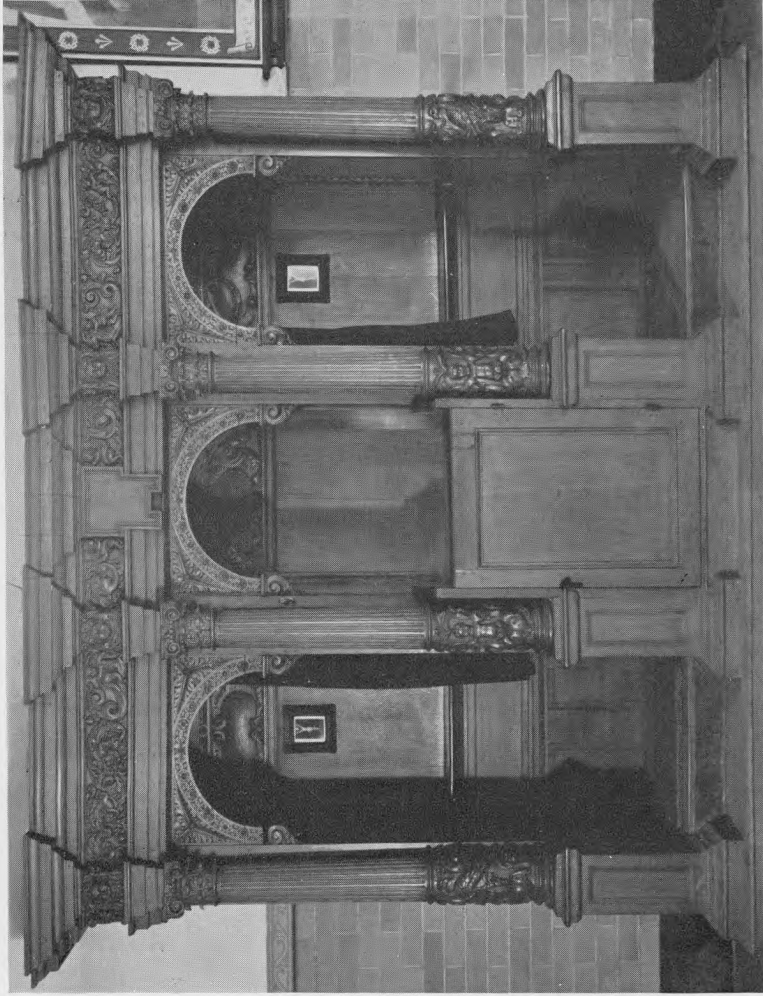
⁴ Communiebank, J. Hoornaert, KERKARCHIEF, *kerkrekeningen* 1651-52, f° 26 v°; oksaal, *ib.* 1665-66, f° 32 v°; overbrengen, opstellen en stemmen van het orgel, door Georges Gailliard, *ib.* 1665-66, f° 33; betaling van het orgel aan de Paters Jezuïeten, *ib.* 1667-68, f° 41.

⁵ KERKARCHIEF, *kerkrekeningen*, 1716-17, f° 114.

⁶ De nieuwe communiebank, vervaardigd door Michiel Clauwaert, is deze die wij thans in de kerk aantreffen, doch in 1865 door J. Van Nieuwenhuysse met vier vakken werd verlengd. De nieuwe vakken stellen de vier evangelisten voor. Het contract met Van Nieuwenhuysse berust ook in het bundeltje „*Verscheide akkoorden van Kerkmeubels* 1639 etc. tot 1882, n° 3”.

⁷ BRUSSEL, *Archief van de Koninklijke Commissie voor Mon. en Land.*, bundel nr. 6949, brief van 8.9.1890. Het hoogaltaar was reeds verplaatst naar het zuiderkoor, *ib.* 14.6.1882. Zie ook 4.9.1890.

⁸ Dit altaar werd vervaardigd volgens opgegeven modellen, en een niet gedateerde beschrijving, ondertekend Charles Granier en François Godefroot (Doc. 1). Het contract voor de levering onder-



Biechtstoel van Rycquaert Brouckman (1663) in de S. Pietersbandenkerk te Oostkamp

We mogen dus werkelijk van geluk spreken dat toch iets bewaard bleef van het XVII^e eeuw's mobilair, en nl. de biechtstoel van de zuiderbeuk.

Dit prachtstuk in Renaissancestijl is architectonisch opgevat. Vier zuilen bepalen drie traveeën, door een gehistorieerde fries, tussen kroonlijst en architraaf overdekt. De klassieke composiete zuilen waarvan de schachten onderaan fantastische vogels, kinderfiguren en bladwerk vertonen, de fries met arabesken, zoals bladkrullen, puttis, dolfijnen en koppen, we vinden dit alles terug in de andere werken van Rycquaert Brouckman. Gelijkwaardig is ook de biechtstoel (1639) in de Potteriekerk, te Brugge, doch deze bezit pilasters in plaats van zuilen en bovendien een hoofdgestel, bestaande uit volutes, vruchtensnoeren en, als middenmotief, een nis met heiligenbeeld. In Oostkamp ontbreekt zulkdanige bekroning met heiligennis en nochtans wordt deze als het ware gesolliciteerd door het omlijst consolevlakje, in 't midden van het dekstuk. Zou deze bekroning in Oostkamp soms verdwenen zijn?

Ja, het contract dat bewaard bleef, laat hier omtrent geen twijfel bestaan (Doc. 9). Onze biechtstoel wordt er nauwkeurig beschreven: *'t werc zal wesen composita, den biechtstoel sal hebben vier ronde colommen, hun derdendeelen zullen ghesneden worden, alsmede de platte pilasters van de siegen, ende de schachten gecanaleert... capiteelen boven doorstreckende van architrave, met eene friese daerop gesneden met looverije, kindekens, verheven twee duymen en half. Voorder sal volghen van overspringhende cornica, overspringende haer vierkant ...* En, ten anderen, zo gaat het verder: *sal den aennemer gobligeert wesen te veranderen 't middelwerck, rustende op de cornice, boven de saete des biechtvaeders, maeckende in de plaatse van de Engelstronie met*

tekend door Charles Granier, dagtekt van 28.2.1651. Doch de afwerking liep niet van een leien dakje. De laatste betaling geschiedde op 18.11.1656. De bescheiden, zeven in aantal, berusten in genoemd bundeltje „*Verscheide akkoorden...*”. Wat het afbreken van dit altaar betreft: *Archief van de Kon. Comm. voor Mon.*, geciteerde bundel, brieven van 4 en 17.9.1890, 4 en 23.10.1980 „*concernant l'aliénation d'un autel et parties d'un autre autel*”. Toelating op 8.9.1890; „*il résulte de renseignements qui nous sont fournis que ces objets n'ont aucune valeur au point de vue artistique*”. Om deze uittaling te beoordelen leze men dan de beschrijving van dit prachtig portiekaltaar: Doc. 1.

festoenen, een niche met Marie-beelt van de groote conforme het werck. Alles zal dus uitgevoerd worden *conform't patroon* doch de bekroning zal gewijzigd worden zoals gezegd d.i. in de manier waarvan bv. de biechtstoel van de Potterie ons een voorbeeld bewaarde.

Dat de biechtstoel van Oostkamp lang moet wezen *omtrent een en dertigh voeten* (8 m. 50) begrijpen we onmiddellijk, als we weten dat *er verstaende wordt dat de aennemer zal bekleden den muer van den pilaer beginnende, tot den communiebank incluys.* Het meubel moet in het midden van een lambrizing komen prijken, en deze laatste moet zowat de breedte beslaan van twee traveeën, dewelke, toentertijd in S. Pietersbanden, samen ongeveer 31 voeten of 8,50 m. bedroegen⁹. Het hoofdgestel met het „Mariebeeld” ging verloren, alsook de sierelementen van de platte voetstukken. Deze wijzigingen vallen trouwens in het oog, wanneer men de Oostkampse biechtstoel aandachtig onderzoekt.

A. JANSSENS DE BISTHOVEN.

DOCUMENTEN

I

(1651, Februari 28). *Beschrijving van een marmeren altaar, ondertekend François Godefroot en Charles Granier.*

Charles Granier. François Godefroy.

Conditien van eenen marmoren autaar hebbende in de hooghde XI voeten volgens de modelle daarvan geteeckent, uytgesondert dat de pleinte van jaspis ofte sacclisquen marmer onder de pedestaelen zal geheel deurtrecken over den autaarsteen dienende tot een bancxken.

In den eersten zal al het swart Basiq-steen wesen op t' clauerste gepolystert, zoo oock alle de marmoren zullen worden gepolystert die in den voors. autaar sullen kommen.

2. De colommen, met hunne halve pilasteren sullen wesen van jaspis van een stuck bedeeft op hun derdendeel.

⁹ Men zie de plattegrondtekening in: Dr. FIRMIN, *De romaanse kerkelijke bouwkunst in West-Vlaanderen*, Gent, 1940, p. 96.

3. De basen der colommen ende pilasteren witten marmel.
 4. De uytstekende tafel in de pedestaelen witten marmel.
 5. De capiteelen, frise, gesneden basrelief, ingelstronien met hunne festonnen oock die aen de tympane hanghen onder slotstuck van de niche, met de linwate festonnen, witten albaster.
 6. De plinte onder de Mariebeelde sacelisquen marmel.
 7. Den grondt tusschen de quadre van de schilderye ende colommen Barbansonsche marmer van swert ende wit.
 8. Den gront nevens de niche streckende nederwaerts naer d' architrave, frise ende cornice witten marmer ende d' uytstekende tafelkens in zelve ranschen marmer.
 9. De stucken waer op de tympanen rusten ranschen marmer.
 10. Alle de figuren met d' opperste cartelle, ende de festons nevens de niche Avenne steen.
 11. De 4 flurons in de quadre houdt vergult.
- De trappen van swarte marbere fin gehouwen. Ende hebben wy dese conditien onderteekent
(get.) François Godefroot, Charles Granier.

OOSTKAMP, KERKARCHIEF, *Kerkrekeningen*, bundel „*Verscheide akkoorden van kerkmeubels 1639 etc. tot 1882 n^o 3*”.

Aantekening van latere hand op de rug :
Conditien nopende eenen marmoren altaer met den aennemer nergens noch dienstig n^o 8 van den inventaris. Niet gedateerd, doch hoort bij het contract ter levering van het altaar, ondertekend Charles Granier, ged. 28.2.1651 en bewaard in dezelfde reeks bescheiden.

2

1655-1656. *Post uit de kerkrekeningen behelsende een voorschot op de betaling aan Petyt Brouckman, voor een te leveren preekstoel.*

Betaelt an Petyt Brouckman schrijnwercker over het maken van eenen prickstoel met de leveringen ertoe dienstig, de somme van 39 p. gr. boven 20 sch. groote besprocken voor dhuysvrouw van denzelven Brouckman.

OOSTKAMP, t.a.p., *Kerkrekeningen*, over het dienstjaar 1655-1656, f^o 23.

3

1556, Februari 2. *Ontvangstbewijs voor de volle betaling van een preekstoel, ondertekend Rycquaert Brouckman.*

Ontfaen van Pieter Vandewalle als ontfanger van de kerke van Oostkamp de sommen van 58 p. groote ende dat over volle betalynghe van het maecken ende leveren van een prickstoel van waegeschothout an de kercke voornoemd. 2 februarius 1656. Bij mij Rycquaert Brouckman.

OOSTKAMP, t.a.p., *Kerkrekeningen, bewijzen 1656-57.*

4

1657-1658. *Betaling aan broeder Fulgentius Lange voor het maken van een model voor het hoogaltaar.*

Betaelt an broeder Fulgentius Lange over tmaecken van een model van den hoogen autaar, 30 ch gr.

OOSTKAMP, t.a.p., *Kerkrekeningen over het dienstjaar 1657-1658, f^o 18 v^o.*

5.

1657-1658. *Post uit de kerkrekeningen betreffende een afkorting op de betaling aan Ryckaert Brouckman voor de levering van het hoogaltaar.*

Betaelt an Ryckaert Brouckman over tmaecken van den autaar in den hoogen choir de somme van 33 ponden in minderinghe van 53 ponden gr., tgene bedraeght de vulle portie van tmaecken

OOSTKAMP, t.a.p., *Ibidem.*

6.

1658, Mei 4. *Rycquaert Brouckman erkent 10 pond groot te hebben ontvangen voor het maken van een hoogaltaar.*

Ontfaen bij mij onderschreven uuyter handt van Pieter Vandewalle als ontfanger van de kerke van Oostcamp de

somme van 10 p. gr. Vlaemsche ende op het maecken van een ougen outaer, my t' oorconde desen 4 Meye 1658.

(Get.) Rycquaert Brouckman.

OOSTKAMP, t.a.p., *Kerkrekeningen, bewijzen 1658*.
Aantekening onderaan : *It. nog 13 p. den 17 Maert 1658. Item nog 20 p. gr. date 26 Mey 1658 5 p. 3 sch. 4 gr., Dribbele, pastoor.*

7.

1658, Mei 25. *De Augustijner Broeder Fulgentius Lange erkent betaald te zijn geweest voor het tekenen en het ordoneren van het hoogaltaar.*

Ick onderschreven kenne ontfangen te hebben uyster handt van mynheer den pastor van Oostcamp de somme van 9 gulden over teecken en ordneeren van henlieder hoogher outaer desen 25 Mei 1658 (get. :) Bre Fulgentius Lange Augustijn.

OOSTKAMP, t.a.p., *ibidem*.

8.

1661-1662. *Betaling voor een biechtstoel en diverse aan Ryckaert Brouckman.*

Ryckaert Brouckman 20 p. gr. over 2 payementen van 3, van het maken van biechtstoel in de kerke.

Betaelt aan zelve Brouckman over diversche levering van schrynwerck en arbeyt 15 p. 1 sch. gr.

OOSTKAMP, t.a.p., *kerkrekeningen over het dienstjaar 1661-1662, f^o 45.*

9.

1662. December 28. *Contract waardoor Rycquaert Brouckman zich verbindt, tegenover de pastoor, de kerk- en de gildemeesters van O. L. Vrouw, een biechtstoel te maken volgens opgegeven model en beschrijving.*

Op hedent date deses den 28en decembris 1662, kennen wi j pastor, baillieu, kerkmeesters, ende Lieve Vrouwemeesters dezer kerke van Oostcamp wel en(de) deugdhig besteldt te

hebben aen Rycquaert Brouckman, schijnwercker tot Brugge, die van ghelijcken hout het zelve aengenomen te hebben, te weten eenen biechtstoel met onder beyde zijden van siege, gheconditionneert als volgt :

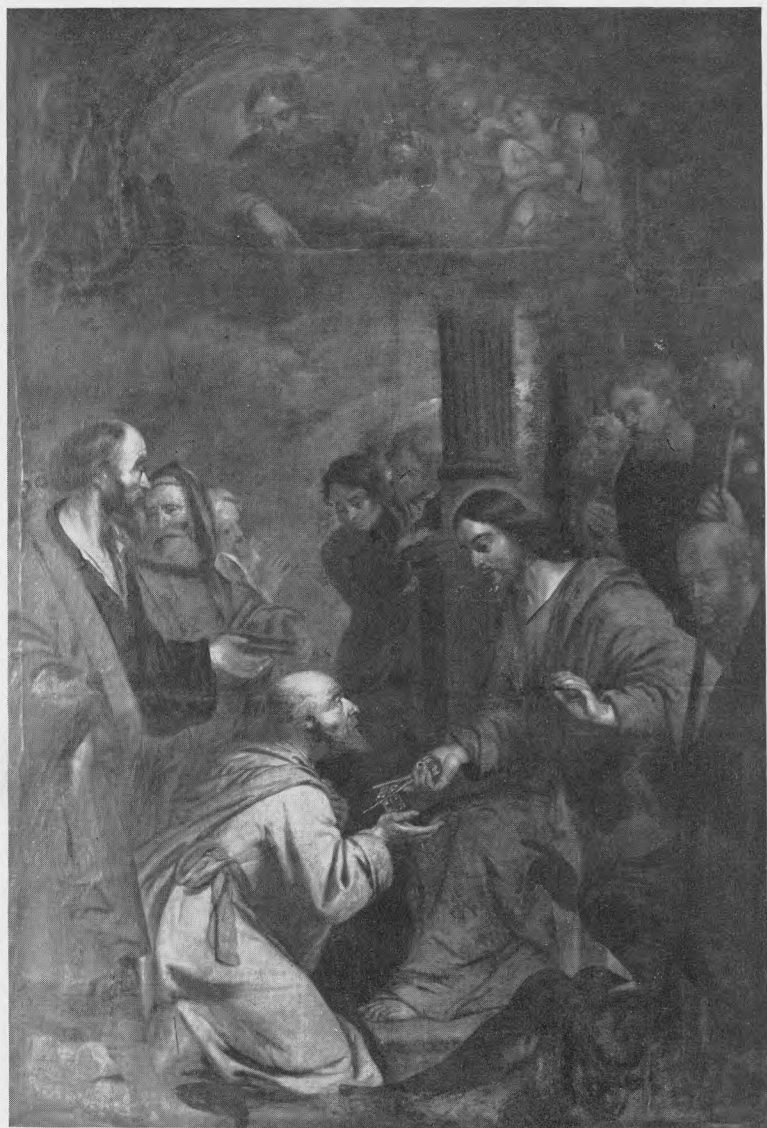
Alvoren dat dezen biechtstoel met de siegen zal moeten lang wesen ontrent een en dertigh voeten, en in de hooghde neghen voeten, van schoon, drooge wagheshotheid, zonder spick, zonder knopen, ende het planquier van onder, van roode drooghe deylen alle spick gheweert. Wordt verstaende dat de aennemer zal bekleden den muer van den pilaer beginnende tot den communiebanck incluyt. Voorts moet desen biechtstoel ghemaecht worden conform t' patroon aen d' heeren besteders overgelevert ende ghetoot, waervan den aennemer zal volgen de slincker zijde van t' model gheteekent met een Letter A.

D'ordonnantie van 't werck zal wesen composita, den biechtstoel zal hebben vier ronde colommen, hun derdendeelen zullen ghesneden worden, alsmede de platte pilasters van de siegen, ende de schachten gecanaleert met hunnen basen, capiteelen, boven doorstreckende van architrave ende met ene friese daer op, gesneden met looverye, kindekens, verheven twee duymen en half.

Voorder sal volghen van overspringhede cornice, overspringhede haer vierkant, naer den heesch van t' werck. Ten anderen sal den aennemer gobligeert wesen te veranderen t' middel werck, rustende op de cornice, boven de saete des biechtvaeders, maeckende in de plaetse van de Engelstronie met festonnen, een niche met Mariebeelt van de groot conforme het werck.

In de sieghen sal wesen van yder zijde een banck met ghedraeyde pilaeren breedt veerthien duymen, ende daer boven tusschen de pilasteren panneelen daer boven een halven cirkel sluytende, met verheven ghesneden cartellen. Den aennemer is gobligeert alles te leveren ende te stellen, ijserwerck, naeghels etc. uutgesondert alleen dat de besteders zullen gobligeert wesen het werck tot zijnen huysen in de kercke te leveren, sonder sijne costen, welck werck den aennemer is verobligeert te stellen teghen Paeschen naestcommende 1663. De bestedinghe is geaccordeert t' voors. werck te maecken voor de somme van drye en vyftich ponden grooten eens, welke somme sal betaelt worden in drye paymenten, te weten neghentien ponden derthien schillinghen vier grooten als t' werck in de kercke ghestelt is, het tweede payment te Sincxen, het derde ende laste paymente te Baefmisse ten zelve jaere 1663.

Voorts oock indient ghebuerde dat de voornoemde besteders bevonden dat het selve werck soo veele niet weerdich en waere



I. — Overhandiging aan S. Petrus van de sleutels der H. Kerk door Jan Maes (1657) in de S. Pietersbandenkerk te Oostkamp



II. — O. L. Vrouw van de Rozenkrans door J. A. Garemijn (1785)
in de S. Pietersbandenkerk te Oostkamp

als de bovenschreven somme, soo mooghen de bestellers het selve weerck te doen optimmeren ofte prisen ende indient ghebuerde dat het selve weerck minder gheprezen wierde als de voorm. somme, soo moet den aennemer hem daarmede contenteren met sulcks als t' gheprezen wort, ende indient ghebuerde dat weerck meer ghepresen wierde als het voor- (melde) accort soo moet den aennemer hem te vreden houden met sijn accort sonder yet meer te pretenderen. In teecken der waerheyt etc., actum daete als boven.

(get. :) Dribbele pastor in 1662 Oostcamp

Christiaen de Dobbelaere 1662

J. Vanden Berghe

bij mij Pieter Rotsaert

bij mij Jacques de Smidt

Ryckaert Brouckman

OOSTKAMP, t.a.p., *Kerkrekeningen, gecit. bundel „verscheide akkoorden...”* Aantekening op de rugzijde : *Contract maeken biechtstoel in Ooscamp met Rickaert Brouckman 1662. N^o 14 van den inventaris.*

10.

1663-1664. *Ryckaert Brouckman ontvangt verschillende betalingen voor een biechtstoel, een kerkdeur, en ijzerwerk.*

Aen Ryckaert Brouckman over 2 paymenten, het eerste payment over het maecken van eenen biechtstoel ende het 2e payment over het maecken van de kerckdeur met het leveren van het ijzerwerck 13 p. 5 sch. 4 gr. Dribbele pastoor.

OOSTKAMP, t.a.p., *Kerkrekeningen over het dienstjaar 1663-1664, f^o 32.*

11.

1714-1715. *Een nieuwe biechtstoel is besteld, twee biechtstoelen worden hersteld.*

... over het maecken en leveren nieuwen biechtstoel, vermaken en repareren twee andere.

OOSTKAMP, t.a.p., *ibidem, 1714-1715, f^o 102.*